

сат // Науковий вісник південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського. (Збірник наукових праць), № 10-11. Одеса : ПДПУ імені К.Д.Ушинського, 2008. – С. 86-89.

11. Чустрак А.П. Рівні професійних знань та моторно-функціональних якостей студентів педагогічного ВНЗ / А.П. Чустрак, Г.В. Кучеренко, В.Д. Мурованій // Фізичне виховання студентської молоді, стратегія та інноваційні технології: монографія за матеріалами міжнар. симп. Одеса, 22-23 вер. 2011 р. / під заг. ред. проф. Р.Т Раєвського.- Одеса: Наука і техніка, 2011. - С. 327-331.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНІК ЯК ЗАСОБУ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

Хижня О.П.

В статті обґрунтовується нова парадигма арт-терапії як універсальної виховної системи, здатної оптимізувати процес особистісного розвитку підлітків в складних умовах сучасного суспільного буття. Підкреслюється, що важливим завданням педагогічної науки є розробка системи художньо-педагогічної освіти майбутніх учителів музики.

Ключові слова: нова парадигма, художньо-педагогічна підготовка, професійні можливості, художньо-педагогічна освіта.

В статье обосновывается новая парадигма арт-терапии как универсальной воспитательной системы, способной оптимизировать процесс личностного развития подростков в сложных условиях современного общественного бытия. Подчеркивается, что важной задачей педагогической науки является разработка системы художественного образования будущих учителей музыки.

Ключевые слова: новая парадигма, художественно-педагогическая подготовка, профессиональные возможности, художественно-педагогическое образование.

A new paradigm of art therapy is proved in this article. Art therapy is an universal educational system to be able to optimization individual evolution process of any human being in complicated conditions of the present-day social being. It is important today that the main task of the pedagogical science is to make system of the art education and of a future teacher of music.

Key words: a new paradigm, the art and pedagogical education, the professional possibility, the art and pedagogical education.

Потреби сьогодення, пов'язані з реформуванням художньо-педагогічної освіти в Україні, вимагають нових підходів до діяльності педагога як провідного суб'єкта освітнього процесу. Він вже не може персоніфікувати собою нормативну освітню діяльність, а стає активним суб'єктом, який реалізує в педагогічній професії свій спосіб життєдіяльності, готовність визначати

проблеми, брати на себе відповідальність за їх вирішення, розширювати рамки художньо-педагогічної діяльності, забезпечувати гуманістичну спрямованість освітнього процесу [1].

В Україні існує нагальна потреба реформувати систему виховання молодого покоління, враховуючи нинішні тенденції розвитку суспільства з метою захисту дітей від негативних впливів. Особливої уваги вимагають такі вразливі категорії дітей як: безпритульні, бездоглядні діти, “діти вулиці”, соціальні сироти, які складають 93,4%, вихованців притулків для неповнолітніх. Вище перераховані категорії дітей, в зв'язку з невідповідними, часто жахливими умовами життя, дуже швидко переймають моделі антисоціальної, девіантної поведінки. Це пов'язано з необхідністю швидкої адаптації до вуличного середовища [3].

Метою статті є висвітлення процесу впровадження арт-терапевтичних технік як засобу соціальної реабілітації підлітків в художньо-педагогічну підготовку майбутнього вчителя музики.

Аналіз соціального, психологічного, правового та педагогічного контекстів дитячої безпритульності зроблено у процесі детального вивчення праць А.Макаренка, В.Сороки-Росинського, П.Блонського, Л.Василевського, А.Залкінда, Л.Виготського, В.Кюфасава.

Проблема розробки та впровадження інноваційних форм і методів соціальної реабілітації підлітків, до яких належить і арт-терапія, постала в центрі уваги багатьох дослідників. Заслужують на увагу праці О.Вознесенської, Л.Кунельської, М.Мауковської, А.Панової, Г.Побережної, Н.Полякової, О.Холстової, М.Фурсова, А.Чуприкова.

Теми застосування арт-терапевтичних методів в роботі з дітьми також торкаються Л.Мова, В.Газолішин, І.Левченко, А.Копитін, Р.Сулейманова та С.Рібакова. Серед зарубіжних вчених можна виділити А.Хілла, Е.Адамсона, І.Чампернона, Ф.Чізека, Дж.Едвардз та П.Уайтекера.

Теоретичний аналіз наукових джерел і теоретико-методичних досліджень дозволив нам розкрити сутнісну характеристику арт-терапії як методу соціальної реабілітації підлітків. Арт-терапевтична робота, надаючи можливість вираження думок, почуттів, емоцій, потреб, станів, як і будь-яка творчість, дає високий позитивний емоційний заряд, формує активну життєву позицію, впевненість у своїх силах, забезпечує потребу у самоактуалізації, утвердженні особистістю свого неповторного способу буття у світі, сприяє активізації внутрішніх ресурсів людини, розвитку творчого потенціалу, дозволяє скоригувати наявні емоційні, поведінкові та інтелектуальні порушення і недоліки, підсилює відчуття особистісної цінності та унікальності.

В модернізації художньо-педагогічної освіти студентів особливо високими є вимоги до рівня теоретичних знань і практичної підготовки майбутнього вчителя музики. Він повинен уміти спрямовувати навчально-виховний процес на особистість вихованця, вибудовувати свою професійну діяльність так, щоб кожен учень мав необмежені можливості для самостійного і високоєфективного розвитку. А це у принципово інших вимірах визначає проблематику і зміст фахової підготовки вчителя музики, актуалізує необхідність застосування нових художньо-педагогічних технологій.

Застосування вчителем арт-терапевтичних технік дозволяє учневі досягти стану психологічного комфорту: незалежно від того, малює підліток, створює колаж чи вигадує історії, він здійснює “переклад” інформації з емоційного на когнітивний рівень, одночасно з цим змінюється його ставлення до минулого, травматичного досвіду і власних недоліків. Арт-терапевтична робота надає підліткам можливість вираження думок, почуттів, емоцій та потреб, забезпечує високий позитивний емоційний заряд, формує активну життєву позицію, впевненість у своїх силах, задовольняє потребу у самоактуалізації та утвердженні підлітком свого неповторного способу буття у світі.

Арт-терапевтична робота з підлітками — це процес, що вимагає від учителя музики обережного і делікатного ставлення до проблем дитини. Арт-терапевт сприймає підлітка безумовно і не вимагає від нього ніяких змін, створює у підлітка почуття безпеки і довіри, глибоко вірить у здатність підлітка діяти відповідально, поважає його самостійність у вирішенні особистих проблем, цінує поступовість реабілітаційного процесу і не намагається його прискорити, що дозволяє дитині вільно досліджувати і висловлювати власне “Я”.

Для розв’язання поставлених завдань ми запропонували студентам розробити і впровадити в практику школи арт-терапевтичну програму “Дім, який збудував я”, що представляє собою модель короткострокової, групової арт-терапевтичної сесії. При цьому основний акцент зміщується з лікувальних і корекційних цілей на психопрофілактичні, соціально-терапевтичні, виховні, розвивальні, діагностичні.

Програма включала 10 занять, тривалість яких складає 60 хвилин. Періодичність зустрічей — 3 рази на тиждень.

Основні техніки, які ми використовували — це:

- малюнок терапія;
- колаж;
- казкотерапія;
- драматерапія;
- музикотерапія;
- елементи танцювальної терапії;
- піскова терапія;
- ліплення.

Перший етап — налаштування. Початок заняття — це “налаштування на творчість”. Завдання цього етапу — підготовка учасників до спонтанної художньої діяльності та внутрішньогрупової комунікації (ігри, рухові й танцювальні вправи, нескладні образотворчі прийоми). Виконання простих вправ забезпечує зниження контролю з боку свідомості і, як наслідок, релаксацію учасників.

Другий етап — актуалізація візуальних, аудіальних, кінестетичних відчуттів. На цьому етапі можна використовувати малюнок у поєднанні з елементами музичної і танцювальної терапії. Музика, як терапевтичний засіб, на думку М. Колоджейської впливає на настрій людини, поліпшує її самопочуття, стимулює її волю до одужання, допомагає активно брати участь у лікувальному процесі [5].

Музикотерапія є складовою арт-терапії як одного з видів немедичної терапії, яка займається профілактикою та лікуванням психологічних розладів

та недугів засобами музичного мистецтва, а не через медикаментозний вплив. Музикотерапія — один із засобів корекції емоційних відхилень, страхів, рухових та мозкових розладів, відхилень в поведінці. “Музика є невід”ємною частиною у профілактиці та корекції негативних наслідків стресу. Музикотерапію часто виокремлюють як самостійний вид терапії. Це один з ефективних засобів підвищення соціальної активності, комунікативних здібностей особистості, її адекватної соціалізації у суспільстві” [3, с. 73].

Крім того, музикотерапія є засобом корекції функціональних, психологічних або соціальних відхилень, є джерелом активізуючої творчості та соціальної стимуляції, що оздоровчо впливає на емоційну й вольову сферу людини. Г.Побережна виокремлює основні аспекти застосування музикотерапії: блокування процесу комунікації із соціальним оточенням; підготовка до застосування психотерапії та релаксації; підтримка при релаксації, пов’язаних з аутогенним тренуванням; подолання тривожних станів, корекція астенії, роздратованості, внутрішньої напруги, зумовлених стресовим станом [2, с. 78].

Третій етап — індивідуальна образотворча діяльність. Цей етап включає індивідуальну творчість для дослідження власних проблем і переживань. Прийнято вважати, що всі види підсвідомих процесів, у тому числі страхи, сновидіння, внутрішні конфлікти, ранні дитячі спогади, відображаються в образотворчій продукції при спонтанній творчості. Даний етап заняття передбачає непряму діагностику. Так, деякі додаткові відомості про автора можна одержати при інтерпретації малюнків відповідно до критеріїв відомих проєктивних методик. Однак варто уникати прямолінійних аналогій і поспішних висновків. Ми вважаємо, що пластичні матеріали (глина, пластилін, тісто) найбільшою мірою підходять для вираження сильних переживань, агресивних почуттів, страхів. Використання техніки колажу нерідко допомагає перебороти невпевненість, ситуативну тривожність.

Четвертий етап — активізація вербальної та невербальної комунікації. Головне завдання цього етапу полягає у створенні умов для внутрішньогрупової комунікації. Кожному учаснику пропонується показати свою роботу і розповісти про неї. Ступінь відкритості і відвертості самопрезентації залежить від рівня довіри в групі, до арт-терапевта, від особистісних особливостей дитини. Якщо підліток з якихось причин відмовляється від висловлювань, не варто наполягати.

П’ятий етап — колективна робота в малих групах. Учасники придумують сюжет і програють невеликі спектаклі. Переклад травматичних переживань у комічну форму призводить до катарсису, звільненню від неприємних відчуттів, емоцій.

Шостий етап — рефлексивний аналіз. Атмосфера емоційної теплоти, емпатії, турботи дозволяє кожному учаснику арт-терапевтичної сесії пережити ситуацію успіху в тій чи іншій діяльності. Підлітки здобувають позитивний досвід самоповаги і самосприйняття, у них зміцнюється почуття власної гідності, поступово коректується образ “Я”. На завершення необхідно підкреслити успіхи всіх і кожного окремо.

Лейтмотивом арт-терапевтичної програми соціальної реабілітації підлітків став образ дому, який було обрано нами не випадково. Ми розглядаємо образ дому як ідею інтимного, особистісного простору, місця існування людського

«Я», основу життєдіяльності людини. Прибираючи дім від бруду, ми одночасно здійснюємо очищення нашої психіки. Дім — це середовище, яке оточує нас, це не лише стіни будинку. Дім — це в першу чергу близькі, рідні, це й улюблені предмети, і тварини — тобто все те, що оточує людину, формує її внутрішній світ.

Таким чином, створення, моделювання дому, власного простору захищеності та безпеки мало значний терапевтичний ефект для підлітків. Використовуючи різноманітні творчі матеріали для малювання “казкового, чарівного” будинку, конструювання з картону, коробок, природних матеріалів ми дозволили підліткам набути досвід створення свого внутрішнього простору за власним бажанням і набути досвід ефективної доброзичливої взаємодії з “внутрішніми світами” інших людей.

Отже, враховуючи вищесказане, можна вважати, що відносно роботи з підлітками групова арт-терапія має певні переваги порівняно з іншими методами соціальної реабілітації, а саме:

- Групова арт-терапія дає підліткам можливість самостійно контролювати, у якій мірі довіряти іншим свої думки та переживання, і в силу цього забезпечує їхню більшу, ніж в індивідуальній арт-терапії, психологічну захищеність.

- Групова арт-терапія дає підліткам відчуття більшої автономності і тим самим задовольняє одну з найважливіших потреб дітей підліткового віку у незалежності та збереженні особистого простору.

- Групова арт-терапія забезпечує підліткам можливість взаємної підтримки в період їхнього відчуження від сім’ї та соціального самовизначення.

- Велике значення має можливість використання підлітками в арт-терапевтичній групі невербальної комунікації. Вербальна ж комунікація може сприйматися підлітками надто директивною і такою, що має на меті втручання в їхній особистісний простір. Невербальна комунікація, в тому числі з використанням візуальних образів, забезпечує підліткам більшу безпеку та психологічну захищеність. Це звісно не означає, що при проведенні арт-терапевтичної роботи не слід використовувати вербальну комунікацію, в тому числі проводити обговорення та інтерпретації. Краще аби при веденні підліткової групи ведучий використовував непрямі питання, метафори, унікав однозначних трактовок поведінки та творчих робіт учасників групи і тим самим навішування на них ярликів. Навіть якщо група має короткотривалий характер і потребує фокусування на певних проблемах, структурування роботи повинно бути м’яким і не нав’язливим. Краще за все, якщо майбутній учитель музики візьме на себе позицію зацікавленого спостерігача і рівноправно з іншими учасниками групи партнера по спілкуванню.

М’яко структуруючи хід групових арт-терапевтичних сесій, вчитель музики може пропонувати підліткам різноманітні завдання на вільне малювання або пластичне музикування, так звані “відкриті проекти”, коли одна й та сама тема допускає можливість вибору того чи іншого матеріалу, технік та предмету зображення.

Враховуючи велике значення для підлітків питань психологічного, гендерного та культурного самоусвідомлення, ведучий може у м’якій формі пропонувати завдання пов’язані з презентацією у візуальній формі свого психологі-

чного, гендерного та культурного “Я” – різноманітні варіанти створення автотортретів, особистих гербів, прапору і тощо.

Лише за умови активної участі кожного студента в названих формах роботи майбутній фахівець зможе сформуватися не лише як професіонал, а й як високодуховна, всебічно розвинена особистість. Якщо суспільство дійсно зацікавлене одержати освічене й культурне покоління молодих людей, здатних забезпечити його подальший прогрес, слід якнайшвидше віднайти можливість посилити мистецьку складову виховного процесу у вишах. Художньо-педагогічна освіта майбутніх учителів музики має зайняти важливе місце в системі вищої освіти, адже саме їй під силу не лише поглибити розвиток образного й логічного мислення і творчих здібностей особистості, а й сформувати духовно багату, чуттєво виховану людину, здатну будувати своє життя та змінювати навколишній світ за законами краси.

Таким чином, перспективи вивчення означеної проблеми полягають у визначенні закономірностей розгортання художньо-педагогічної освіти майбутніх учителів музики, адже реалізація навчання за кредитно-модульною системою потребує суттєво нових науково-методичних та дидактичних підходів до планування і організації навчального процесу, до викладання і методичного забезпечення навчального процесу, посилення ролі самостійної роботи студентів та змін у методиці викладання мистецьких дисциплін. В умовах кредитно-модульної системи організації навчання зростає роль художньо-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музики, здатного проектувати художньо-педагогічне середовище ЗНЗ із залученням сучасних арт-терапевтичних технологій.

Література:

1. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість. – К.: Знання України, 2002.
2. Побережна Г.И. Музыкальная терапия как предмет совершенствования психокультуры // Проблемы педагогики искусства. Сер.:Музична педагогіка і мистецтвознавство. – 36 статей. Вип. 1. – Ялта: РВВ РВНЗ КГУ, 2007.
3. Соціально-педагогічна реабілітація бездоглядних дітей: Навчально-методичний посібник / Бабенко І.Г., Мишківська В.М., Павлик Н.П. – Житомир: вид-во ЖДУ м. І. Франка, 2006. – 200 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 2.
5. Kolodziejski Maciej. Wielorakie wymiary tworczości codziennej w teorii i praktyce edukacyjnej. Wydawnictwo Naukowe PWSZ, Płock 2010, 11.2 ark., ss. 195.

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (1946-1950 рр.).

УДК 376/6/09 (438) “ХХ”

Околович О.В.

У статті розкрито особливості підготовки вчителів у вищих навчальних педагогічних закладах України в перші післявоєнні роки, зміни в професійній компетентності вчителів іноземних мов на основі нормативної і правової бази як результат реорганізації у змісті педагогічної освіти в 1946-1950 рр.

Ключові слова: вчитель іноземної мови, вищі педагогічні навчальні заклади, освітні проблеми, фахова компетентність, педагогічна наука.

ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ (1946-1950 ГГ.)

Околович А.В.

В статье раскрыты особенности подготовки учителей у высших учебных педагогических заведениях Украины в первые послевоенные годы, изменения в профессиональной компетентности учителей иностранных языков на основании нормативной и правовой базы как результат реорганизации в содержании педагогического образования в 1946-1950 гг.

Ключевые слова: учитель иностранного языка, высшие педагогические учебные заведения, образовательные проблемы, фаховая компетентность, педагогическая наука, индивидуальность педагога.

FOREIGN LANGUAGE TEACHER TRAINING IN THE HIGHER SCHOOLS OF UKRAINE (1946-1950).

Okolovich O.V.

The article reveals special features of the teacher training in higher pedagogical schools of Ukraine in the first after war years, changes in the professional competence of the foreign-language teachers upon the regulatory and legal framework as the result in reorganization of content in pedagogical education in 1946 – 1950.

Key words: foreign-language teacher, higher pedagogical schools, educational problems, professional competence, pedagogical science.

Постановка проблеми. Сучасна парадигма освіти потребує критичного осмислення минулого, що допомогло б поліпшити умови життєдіяльності людини з метою її подальшого розвитку. Звернення дослідників до історії підготовки педагогічних працівників, учителів, переоцінка ними деяких фактів життя і діяльності окремих особистостей дають змогу по-новому оцінити здобутки вітчизняних педагогів у контексті організаційно-педагогічних та соціально-політичних умов, скористатися ними для формування нових освітніх технологій, а також їхнього удосконалення в умовах соціальних перетворень в Україні. Кожна історична епоха висуває свої вимоги до виховання та навчання молодого покоління, відтак нагромаджує певний педагогічний досвід. Тому для розуміння закономірностей і напрямів у створенні педагогічних умов подальшого вдосконалення підготовки вчителів іноземних мов виникає потреба у вивченні та узагальненні історичного досвіду з окресленої проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У 50-х рр. стан вищої школи України як складової загальносоюзного механізму розглядали А. Боднар [1], В. Бранницький [2], Г. Єфименко [3]. У їхніх працях проаналізова-